

Jacob Lund Pedersen

Den subjektive rest

Udsigelse og (de)subjektivering i kunst og teori

Aarhus Universitetsforlag

Den subjektive rest

JACOB LUND PEDERSEN

Den subjektive rest

*Udsigelse og (de)subjektivering
i kunst og teori*

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG |

Den subjektive rest

© Forfatteren og Aarhus Universitetsforlag 2008

Tilrettelægning og omslag: Anne Marie Kaad

ISBN 978 87 7934 987 2

Billederne af Christian Boltanski er gengivet
med tilladelse fra kunstneren

Aarhus Universitetsforlag

Langelandsgade 177

8200 Århus N

www.unipress.au.dk

Tlf 89 42 53 70

Fax 89 42 53 80

Bogen er udgivet med støtte fra:

Ny Carlsbergfondet

Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation

Indhold

FORORD 7

INDLEDNING 9

KAPITEL I

Udsigelse og menneskeligt subjekt – »Det levende væsen, der har sprog« 25

Subjekt og subjektivitet 25

Udsigelsen 27

Émile Benveniste og subjektets konstituering gennem sproget

Det semiotiske, det semantiske og det metasemantiske 29

Histoire og discours, personlig og upersonlig udsigelse 31

Person og tempus

– det personlige pronomen og subjektiviteten i sproget 33

Udsigelsesteoriens reception 35

Roland Barthes, forfatterens død og medium-diatesen 37

Michel Foucault, forfatterfunktionen og »udsagnet« 40

Maurice Blanchot, det neutrale og den litterære erfaring 45

Udsigelsessubjektets erfaring

Agambens subjektmodel: Infans og experimentum linguae 49

KAPITEL II

Samuel Beckett – »no pronoun for me«	75
<i>The Unnamable</i> – førstepersonen	79
<i>Company</i> – anden- og tredjepersonen	84
<i>Worstward Ho</i> – de pronomielle formers fravær	102

KAPITEL III

Christian Boltanski – »a memory of a subject«	123
<i>Le Lycée Chases</i>	125
<i>Les Suisses morts</i>	130
Repræsentation, negation og referentens udskiftelighed	134
<i>La vie impossible de Christian Boltanski</i> – kunstnersubjektets desubjektivering	137
<i>Il faut que vous m'aidez ...</i>	140
Det forsvundne	142

AFSLUTNING

Et postdekonstruktivt subjekt	149
Subjekt, sprog og fællesskab – »kun sproget muliggør samfundet«	153

BIBLIOGRAFI 157

ILLUSTRATIONER 172

INDEKS 173

Forord

I sin oprindelige skikkelse var manuskriptet til denne bog en ph.d.-afhandling, der blev indleveret til bedømmelse i juli 2005 og forsvaret december samme år. Jeg skylder det miljø, som afhandlingen er blevet til i, stor tak for interesse, inspiration og generøsitet. Således takker jeg mine kolleger ved Institut for Æstetiske Fag, Afdeling for Æstetik og Kultur og Akademiet for Æstetikfaglig Forskeruddannelse, Aarhus Universitet. Først og fremmest vil jeg også gerne takke min vejleder Morten Kyndrup, Peter Brix Søndergaard, Mikkel Bolt, Christian Skovgaard og Kim Su Rasmussen. Derudover vil jeg gerne takke Karin Gundersen, Frederik Tygstrup og Jørn Erslev Andersen, der sad i bedømmelsesudvalget. Jørn Erslev Andersen skylder jeg tillige tak for kritiske kommentarer til manuskriptet. Desuden takker jeg Statens Humanistiske Forskningsråd for ph.d.-stipendium, Ny Carlsbergfondet og Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation for at muliggøre udgivelsen samt Christian Boltanski for venlig imødekommenhed og tilladelse til gengivelse af hans værker. Sidst og mest takker jeg Kristine, Bastian og Bente; bogen tilegnes dem og mindet om min mormor, Mary Erichsen.

Århus, januar 2008
Jacob Lund Pedersen

Indledning

[F]ølelsen af det skønne, det er subjektet i dets fødsel, den første sammenparring af uforlignelige kræfter. Den unddrager sig begrebets og viljens bemestring. Den udfolder sig neden under og oven over deres intriger og deres lukning. Den er dét, Kant forstår ved det »naturlige substrat«, som han deduktivt sætter som sit grundlag. Den er altså et område for modstand mod den institution og det etablissement, hvor det, som sker, »før« vi ved, hvad det er, og før vi vil gøre det til noget som helst, indskrives og skjules. Denne nydelse er en inskription uden understøttelse og uden en kode, med hvilken den kan aflæses. Ubetydelig [misérable], om man vil. Det er litteraturenes og kunsternes opgave, opgaven for det, man kalder skriften, at genindskrive den i overensstemmelse med dens ubetydelighed [misère], uden at overvælde den, og uden at skille sig af med den.¹

Et af de træk, der karakteriserer vestlig kunst og tænkning fra midten af det 20. århundrede og frem til i dag, er en optagethed af fænomener som neutralitet, impersonalitet, depersonalisering, dehumanisering og desubjektivering – fænomener, der alle kan betragtes som elementer i det paradigmeskift, der er kendt under betegnelsen »subjektets død«. Imidlertid er det denne bogs påstand, at subjektet i en vis forstand har overlevet disse mange kunstneriske og teoretiske bestræbelser på at komme det til livs. Bogen ønsker således at bidrage til en kritisk reaktualisering af subjektet og at problematisere den